

Date:

شلوک فریدی - بابا فرید گنج شکر (۱۱۸۲-۱۲۳۵).

”اول شیخ فرید شکر گنج، عارف اہل ولایت
یک یک سخن زبان او بی دریا بردا کہ پدایت“

میاں محمد بخش

شلوک:

بابا فرید دی شہری صنف شلوک اے۔ بقول محمد عاصف خاں پوراں
نے اپنی کتاب ”اکھیا بابا فرید نے“ وچ شلوک دے حوالے نال اے پھر یف کہتی
اے:

”شلوک دو پادو توں ودھ مصرعیاں والی اک اجیسی نظم اے جس نوں کسے
اللہ نوک لکھیا اے ایس وچ موضوع دی قید نہیں۔ رب دی حمد توں لے
کے سرکاری مشینری دے ظلم تے جبر نوں موضوع بنایا جاسکدا اے۔“

بابا فرید دا تعارف:

بابا فرید پنجابی آدب دے پہلے تے سترھلے شاعر سن۔ اوہناں
نیل اپنے اخلاص، محبت تے اعلیٰ اخلاقی قدراں یادوں برصغیر دے ان گنت لوکاں نوں مسلمان
کیتا اے اسلام دی روشنی نوں بے سیشہ لائی ایس علاقے وچ روشنی کر دیا اوہناں دا اصل ناں
مسعود سی تے القاب فرید الدین تے گنج شکر سی۔ بابا فرید سلطان دے پیرے ان تھبے
کوٹھیوال وچ پیدا ہوئے۔ اوہناں دے والداناں جمال الدین سلیمان سی تے والدہ دا
ناں فرسم بی بی سی۔ آپ نے مذہبی تعلیم اپنی والدہ توں حاصل کیتی۔ ملتان دے
عالم دین حضرت مولانا منہاج الدین ترمذی پوراں دے مدرسے توں عربی، فارسی،
قرآن، حدیث، فقہ تے تفسیر توں علاوہ دوجے عروج علماں وچ مہارت حاصل کیتی
حضرت خواجہ بختیار دی بیعت کیر کے صوفیائے اکرام دے مشہور سلسلہ چشتیہ وچ شامل
ہوئے۔ اوہناں دا کلام سکھان دے روحانی پیشوا گورو نانک نے اپنی مذہبی کتاب
”گرنتھ وچ شامل کیتا اے اوہناں نے ۱۲۸۰ء وچ وفات پائی۔“

Date:

شکوہ فریدی دا فکری جائزہ:

تصوف:

تصوف اوجہ علم اے جیہدے نال نفس دی صفائی، اخلاق دی پاکیزگی، اندری تے باہری دنیا دی تصویر تے تشبیل، نفسانی خواہشات دا خاتم، ظاہر تے باطن دی اصلاح اعلیٰ اخلاقیات دا درس تے غیر اللہ توں پیاں پوجا ندا اے۔ تصوف دیاں چار منزلان نیں تے ان منزلان سلوک آکھیا جاند اے۔ ان منزلان تے چلنے والے نوں سلوک آکھیا جاند اے۔

۱- بابا فرید تے وحدت الوجود:

ایس نظریے دے مطابق ساری کائنات و جوہ خدا (مراد اللہ تعالیٰ) توں پیدا ہوئی اے۔ رب سوئے نے اپنے آپ نوں مختلف صفات و برج ظاہر کیتا۔ جیہدے بلبلے، لہراں، موجاں، بارش تے دریاواں لہراں دی سمندر دے پانی توں علاوہ اپنی زیادتی حقیقت کوئی نہیں۔ بالکل انج ایس ساریاں مخلوقات تے موجودت اوس وجود واحد دیاں مختلف صفتاں دے وکھو وکھو پ سن۔ ایس تصور نوں متعارف کروان والے حضرت شیخ الدین ابن عربی نیں۔ بابا فرید فرمادے نیں

”فرید خالق خلق میں، خلق و سے رب مانیم
مندا کس نوں آکھیئے، جاں تیس بن کوئی مانیم“

۲- فنا فی الذات:

فنا فی الذات وچ انسان اپنی میں نون مکلاہ دینا اے۔ انسان اپنی ذات دی نفی کر دیا اے۔ رب دے نیڑے ہونے لپے۔ بابا فرید فرمادے نیں

”فرید میں نون منج کرنگی کر کرکت
بھرے خزانے رب دے جو بھاوے سولٹ“

۳- فنا فی المرشد:

تصوف دے میدان وچ مرشد دا اچھا مقام حاصل اے۔ مرشد دا

DALMATIAN

Date:

تصور قرآن دی آیت توں واضح ہوندا اے جیہڑا ترجمہ اے کہ اے ایمان والو! میری راہ لیجئے لئی و سہیل (مرشد) تلاش کرو" یعنی مرشد اوہ ہستی ہوندا اے جیہڑا اپنے سرپرستوں کامیاب زندگی لڑائی نال نال آخرت دی تیاری لئی وی ہرگز ہرگز اے۔ مرشد گزرا اوہ شخص نہیں ہو سدا جو دکان ہونے لکھے عمل نہ کرے تے غیر دینی گلاں دی ترغیب دے۔ بابا فرید فرماتے ہیں

"فرید سو ای سرور ڈھونڈے جتھوں بے وقوف
چھپر ڈھونڈیں کیا ہووے، چکر ڈبے ہتھ"

۲۔ فنا فی اللہ

تصوف دی آخری منزل داناں فنا فی اللہ اے جد سائک سلوک
اوس پورھی تے چڑھ جندا اے جیہ او صرف اللہ والا ہو جاتا اے۔ سائک دنیا
دی ہر گھلے توں آزاد ہو کر صرف اپنے رب دا ہو جاتا اے۔ بابا فرید فرماتے ہیں
"کوک فرید آکوک توں، جیو میں دا کھا جوار
جب تک ٹانڈا نہ گری، تب تک کوک پکار"

۵ دنیا دی بے ثباتی:

حضور محمدؐ مسلمانوں نوں حدیث ہے نصیحت کیتی سی کہ اُن
آرے وقت چے مسلمان دنیا و ریح کزور ہو س، کیونکہ مسلمان دنیاوی محبت دل و ریح
پال لے ہو س۔ بابا فرید ایس تے رو شنی ڈالی اے اور فرماتے ہیں:
"فرید آوھے منڈپ ماڈیاں، اسارے نیدے بھی تے
کوڑا سودا کر گئے، گوریل آئے پٹے"

۶۔ نماز دا درس:

بابا فرید اسلامی احکامات اتے سچتی نال عمل کر دے تے دو جیاں توں وی ایہدا
درس دیندے سن۔ آپ باقاعدگی نال ہمیشہ باجماعت نماز پڑھ س۔ لوکاں توں نماز دی
اہمیت دا احساس دلائے ہیں اپنے شلوک نال:

'اٹھ فرید و ضو ساج، صبح نماز گزار
جو سر سائیں نہ توں، سو سر کپ اتار

Date:

۷۔ صبر تے شکر دا درس:

بابا فرید نے معاشرتی تے سماجی برائیاں دا سبب معاشرے وچ
خوصلہ تے صبر دا نہ ہونا دسیا اے۔ صبر تے شکر دے درپے انسان وچ خوصلہ پیدا ہووندا نہیں
جیسے ضرپے اوہ لوبھ لالچ تے ہوس تو یاں ہو سدا اے۔ رکھی سگھی روٹی آن سادہ
زندگی نال تشبہ دیتی اے۔ بابا فرید آکھدے ہیں

”رکھی سگھی کھاء کے، ٹھنڈا پانی پی
فرید اویکے ہیرائی جو بیڑی، نہ تر سائیں جی“

۸۔ ذات دی نفی:

بابا فرید شلوں وچ ”فرید“ آکھ کے اپنے آپ نوں ساواں رکھ کے
نصیحت کر دے ہیں۔ بابا فرید دا انداز ایہہ سی کہ اوہ اللہ دے مقرب بندے تے باعمل صوفی
ہون دے باوجود آکھدے ہیں کہ میں کو اپنیاں کر تو وی و خیر توں سیاہ ہو گیا ہیر
لوں سمجھنے میں کوئی درویش آن۔

”فرید اکالے مینڈے کپڑے، کالا مینڈا ویس
گناخیں ہیر یا میں پھراں، لوں ایس درویش“

۹۔ حیات دی نجی:

بابا فرید حیات دی کئی بیان کر دے ہیں کہ جدوں تک انسان
اپنی ذات توں علاوہ کسی بارے وچ نہیں سوچدا اوس وقت ہی انسان اپنے
ارد گرد دے لوکاں فی پریشانیوں توں بے خبر ہندا اے۔ اوس دا خیال ایہہ ہندا
کہ اوہ بہت تکلیف کٹ دیا۔ بابا فرید نصیحت کر دے ہیں
”فرید امیں جانیادکھ مجھ کوں، دکھ سبھا ایہہ جگ
اپے چرٹھ کے دیکھیا ہتاں تاں گھر گھرا ہااں“

۱۰۔ آخرت دی فکر:

مسلماناں حکم دیتیا گیا نہیں کہ زندگی وچ کیتے کئے اعمال دا
حساب روزِ حشر چے ہر انسان دینا اے۔ ایس توں حکم دیتیا گیا اے کہ دنیا وچ
دی خیر منگو تے آخرت دی کامیابی منگو۔ بابا فرید ایس سلسلے کمنڈیل ہیں:
”ویکھ فرید ا جو ٹھیا تیری داڑھی ہوئی بھور
اگاں نہرے آن گیا پچھاں رہ گیا دور“

Date:

ادبی خوبیاں

۱- وزن تے تہی دی پابندی:

بابا فرید گنج شکر پنجابی نہیں پہلے شاعر نہیں جتنہاں دی

شاعری وچ آک کامیاب شاعر دی طرح وزن تے پابندی پائی اے۔

۲- پنجابی تشبیہاں تے استعاریاں دا ورتاؤ:

بابا فرید نہیں اپنی ماہ بونی زبان پنجابی دیاں

تشبیہاں تے استعارے ورتے نہیں۔ مثال دے طور تے کالے و پس دا استعارہ ظاہری گناہ لئی تے وگدی نسی دی علامت ڈھلتی عمر لئی ورتی نہیں۔

۳- سادہ تے آسان پنجابی زبان دا ورتاؤ:

بابا فرید نہیں اپنے زمانے دی 'سادہ' تے آسان

پنجابی زبان ورتی نہیں۔ ایہوی وجہ توں پنڈاں تے لوکاں نوں اونہاں پیغام سسے آیا سی۔ ایس خوبی دی وجہ توں بابا فرید دیاں پیغام تے اخلاقی قدراں دا درس پھیلایا سی۔

مکئی گل:

بابا فرید نہ صرف آک صوفی سی بلکہ آک وڈے شاعر تے مبلغ سن۔ اونہاں

دی شاعری وچ اخلاقیات دا درس لہا اے۔ اونہاں نہیں ایس درہی دے لوکاں نوں آک تہدا دا پیغام دیتا اے۔ بقول ڈاکٹر عفران سید:

”بابا فرید نہیں اخلاق نوں سنوارن تے کردار نوں بناؤں دی
کوشش کیتی اے۔ اونہاں دا ایہم طریقہ ہر مومن تے کافر دے
دل نوں صوہ لیندا اے۔“